

РАНИ ЈАВНИ УВИД ПОВОДОМ ИЗРАДЕ ИЗМЕНА И ДОПУНА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА КОПАОНИК

УВОД

Приступа се изради измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник („Службени гласник РС”, број 95/09 – у даљем тексту: Просторни план), на основу Одлуке о изради измена и допуна Просторног плана од 03.04.2015. године („Службени гласник РС” број 32/15), допуне Одлуке о изради измена и допуна Просторног плана од 24.09.2015. године („Службеном гласнику РС”, број 81/15) и Одлуке о изради Стратешке процене утицаја измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник на животну средину („Службени гласник РС”, број 39/13, 32/15 и 76/15).

Након доношења Просторног плана 2009. године усвојено је неколико нових закона и подзаконских аката као и стратешких развојних докумената који имају значајног утицаја на заштиту Националног парка и просторни развој туризма на Копаонику. Поред важећег законског основа¹, као и актуелних промена законског основа², неопходно је сагледати или имати у виду и друге иницијативе за промену Просторног плана³, осталу документацију⁴, као и смернице Европске уније за усмеравање одрживог развоја туризма и заштиту природе.

На основу расположивих информација, резултата новијих истраживања и позитивних искустава развоја планинских центара и заштите природе на простору европских Алпа, дошло је до извесних промена у концепцији развоја и заштите високопланинских подручја, у које спада и Копаоник, што има утицаја на усклађивање изградње туристичких центара и функција скијалишта са захтевима и стандардима заштите природе и животне средине, извесно проширење капацитета, осавремењавање инфраструктуре и технолошких система, уређење насеља и др.

Све наведене околности и промене утицале су на покретање процедуре за измену и допуну Просторног плана. У складу са Одлуком Владе о изради Просторног плана, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре је обавештено од стране НЕРАКО d.o.o. Београд Врачар (као предузећа које обезбеђује финансијска средства за израду измена и допуна) да је Инститит за архитектуру и урбанизам Србије одабран за обрађивача предметних измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник (Уговор бр.1027, од 28.9.2015. године).

¹ Закон о планирању и изградњи (Сл. гласник РС, бр. 72/09, 81/09- исправка, 64/10-УС, 18/11, 24/11, 121/12, 42/13-УС, 50/13-УС, 98/13-УС, 132/14 и 145/14 и Правилник о садржини, начину и поступку израде планских докумената просторног и урбанистичког планирања (Службени гласник РС, бр. 64/2015); Закон о Просторном плану Републике Србије (Службени гласник РС, бр. 88/10); Закон о јавној својини (Службени гласник РС, бр. 72/11, 83/13 и 105/14); Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10 и 91/10 - исправка), Закона о туризму („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 99/2011); Закон о водама (Службени гласник РС, бр. 30/10 и 93/12); Закон о јавним скијалиштима („Службени гласник РС”, број 46/06); Стратегија развоја туризма Републике Србије („Службени гласник РС”, број 91/06.); Закон о путевима (Службени гласник РС, бр. 123/08, 101/11 и 93/12); Уредба о категоризацији државних путева (Службени гласник РС, бр. 105/13 и 119/13); Одлука о утврђивању Националног програма заштите животне средине (Сл. гласник РС, 12/10); и други законски и подзаконски акти (у области заштите животне средине, туризма, пољопривреде, шумарства, заштите културних и природних добара и др.).

² Закон о националним парковима (Службени гласник РС, бр. 84/15) и Закон о изменама и допунама Закона о туризму (Службени гласник РС, бр. 84/15), који ступају на снагу 14.10.2015. године.

³ ЈП „Скијалишта Србије” из 2015. године („Анализа могућности развоја скијашке инфраструктуре у Ски центру „Копаоник”); локалне заједнице; и др.

⁴ Планска, студијска, техничка и друга документација, секторски планови (Мастер план за туристичку дестинацију Копаоник, Horwath i Horwath Consulting Zagreb, 2009; Ecosign, 2010) као и резултати досадашњих истраживања и важећих докумената у Републици Србији; и др.

1. ОПИС ГРАНИЦЕ ПЛАНСКОГ ДОКУМЕНТА

Изменама и допунама просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник (у даљем тексту: Просторни план) обухваћено је подручје Националног парка Копаоник (са зонама I, II и III степена заштите) и већи део туристичке дестинације Копаоник (у оквиру НП и његове заштитне зоне). Подручје Просторног плана се налази на деловима територија општина Рашка и Брус (Рашки и Расински округ у јужном делу средишње Србије) и општине Лепосавић (Косовско-Митровачки округ у северном делу Аутономне покрајине Косово и Метохија, под привременом управом мисије Уједињених нација - UNMIK). У физичком смислу подручје обухваћено Просторним планом простире се на планинским теренима масива Копаоника и подпланинског окружења у висинским зонама од 600 до 2017 m н.в.

Подручје Просторног плана обухвата укупну површину од око 324,84 km² на деловима територија:

- 1) општине Брус (око 98,05 km²) целе катастарске општине (8): Крива Река, Паљевштица, Ливађе, Гочманци, Кнежево, Равниште, Бозољин и Брзеће;
- 2) општине Рашка (187,78 km²) целе катастарске општине (10): Јошаничка Бања, Црна Глава, Кремиће, Бадањ, Семетеш, Тиоце, Лисина, Шипачина, Копаоник и Раковац; и
- 3) општине Лепосавић (39,01 km²) целе катастарске општине (2): Гувниште и Бело Брдо.

Просторни план обухвата подручје Националног парка Копаоник (површине око 121,06 km² или 37% укупне површине) и његове заштитне зоне (површине 203,78 km² или 63% укупне површине). Цело подручје Просторног плана је део примарне туристичке дестинације Копаоник.

Просторним планом прецизираће се зоне с режимима I, II и III степена заштите у границама Националног парка, у циљу сагледавања могућности за усклађивање и релативизацију конфликта између заштите природних вредности и одрживог развоја скијалишта и туризма на Копаонику.

2. КРАЋИ ИЗВОДИ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА

2.1. Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године

Законом о Просторном плану Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/10 – у даљем тексту ПП Републике Србије) утврђена су основна стратегијска опредељења, планска решења, смернице и пропозиције, а за подручје Просторног плана релевантне су следеће одредбе ПП Републике Србије:

- Економска повезаност и интерактивност треба да обезбеди да Република Србија у периоду до 2020. године буде просторно структурирана и економски развијена. У том циљу нужно је умрежавање или кластерисање на нивоу развојних региона који ће имати капацитет, обавезу и одговорност унапређења регионалног развоја. У том смислу издваја се централна Србија са високим планинама и високопланинским туризмом.
- У погледу квалитета и разноврсних потенцијала предњаче високопланинска подручја са непосредним средњепланинским окружењем. Међу високопланинским подручјима од националног значаја, истиче се Копаоник (у централној Србији са Жељином, Столовима и Гочом, и у АП Косово и Метохија јужни део планине). Основни циљ просторног развоја високопланинских подручја Републике Србије је заштита и уређење ових простора као изузетних природних вредности Републике уз одржив социо-економски развој који ће омогућити квалитетнији живот и

привређивање локалног становништва, као и стварање услова за одмор и рекреацију домаћих и иностраних туриста, у складу са капацитетима природних система и елемената.

- Концепт управљања заштитом и развојем високопланинских подручја захтева установљавање фондова развоја, и/или дефинисање других извора финансирања заштите природе, изградње путева, комуналне и туристичке инфраструктуре, јавних сервиса и др. У зависности од брзине превазилажења развојних ограничења створиће се услови за: одрживи развој еколошки прихватљивих традиционалних делатности; санацију, реконструкцију и даљи развој и заштиту високопланинских подручја са изграђеним или иницираним туристичким центрима, што се у првом реду односи на Копаоник.
- Копаоник је издвојен као стратешки приоритет развоја и заштите високопланинских подручја до 2014. године (одрживи развој туристичког центра, туристичке, саобраћајне и техничке инфраструктуре, уз интегрисање понуде са потпланинским селима; унапређење пољопривреде и других комплементарних активности; унапређење заштите и одржавање статуса Националног парка према европским мерилима).
- Од укупног квалитетног и разноврсног потенцијала за развој високопланинских подручја Србије, активирао је само мали део. Уз отклањање сталног конфликта између заштите природе и развоја туристичких и других активности и уз одговарајуће комунално опремање, могла би се спровести адекватна заштита и презентација ових простора, уз поштовање принципа одрживости, који би могли да омогуће стварање услова за развој целогодишњег туризма и квалитетнији живот и привређивање локалног становништва.
- На подручјима угрожене животне средине са мањим утицајима на човека, у која спада и туристички центар Копаоник (као туристичка зона са прекомерним оптерећењем простора), треба спречити даљу деградацију као ограничавајући фактор развоја и обезбедити побољшање постојећег стања животне средине. Потребно је одредити најадекватнији начин коришћења природних ресурса и простора са циљем очувања природних вредности и унапређења животне средине.
- На просторима веома квалитетне животне средине (подручја заштићених природних добара, мочварна подручја, подручја заштићена међународним конвенцијама, планински врхови и тешко приступачни терени, водотоци I класе) у којима доминирају позитивни утицаји на човека и живи свет треба обезбедити таква решења којима се задржава постојеће стање квалитета животне средине и штите природно вредни и очувани екосистеми. У ову категорију спадају заштићена природна добра, уз напомену да подручје Копаоника убрзано губи прерогативе неопходне за национални парк услед бесправне изградње, неодговарајућег комуналног система и угрожене природе претераним грађењем.
- У планском периоду, НП Копаоник задржава статус проглашених заштићених подручја и са својим тресавама и потоцима предлаже се за упис у Рамсарску листу. Основни циљеви заштите и одрживог коришћења природног наслеђа су: очување и унапређење биолошке разноврсности, вредности геонаслеђа и предела и развој јавних функција заштићених подручја, првенствено у области научно-истраживачког и образовног рада, културе, спорта и рекреације; одрживи развој заштићених подручја и остварење добробити локалних заједница кроз планско, контролисано и ограничено коришћење природних ресурса и простора као грађевинске категорије, развој туризма и пољопривреде; повезивање и усклађивање националног са међународним системом заштите природе.
- Стратешки приоритетна подручја за које је обавезна израда посебних пилот пројеката „Карактеризације предела”, као основа за заштиту, планирање и управљањем њиховим развојем, су подручја посебних природних и/или културних

вредности (као што је НП Копаоник) и простори у којима су квалитет предела и физичке структуре насеља од посебног значаја (као у туристичкој дестинацији планинског подручја Копаоника).

- У погледу просторног развоја туризма у Србији, туристички ресурси нису довољно валоризовани. Једно од ограничења представља структура смештаја у коме преовлађују основни капацитети (хотели, апартмани и друго), затим незадовољавајућа саобраћајна доступност и опремљеност туристичких простора туристичком и комуналном инфраструктуром, што умногоме успорава развој планинских туристичких места. Релативно скромна туристичка изградња није изазвала велике колизије са заштитом природе, сем на неким локалитетима у заштићеним природним добрима (посебно у Националном парку Копаоник), што је условило потребу за хитним мерама санације.
- Издвајањем примарних туристичких дестинација (као регионалних целина интегрисане понуде унутар туристичких кластера) према критеријумима учешћа целогодишње туристичке сезоне Копаоник је издвојен као дестинација са комплетном целогодишњом понудом.
- Селекцијом укупних приоритета за период до 2020. године, уз давање предности просторима са формираном понудом, међу приоритима сврстан је и Копаоник (осавремењивање скијашке инфраструктуре, изградња туристичких места и места за одмор, комплетирање, саобраћајно повезивање и интегрисање понуде са окружењем).

2.2. Уредба о утврђивању Регионалног просторног плана за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа

Уредба о утврђивању Регионалног просторног плана за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа („Сл. гласник РС”, број 39/14 – у даљем тексту РПП ШПРР управног округа), има за циљ: утврђивање дугорочне концепције развоја, организације, уређења, заштите и коришћења подручја РПП ШПРР управног округа; рационално коришћење и очување пољопривредног земљишта, водних и осталих природних ресурса; развој, изградња и реконструкција инфраструктурних система и објеката јавних служби; развој мреже насеља; развој и размештај секундарних и терцијарних делатности на планском подручју; обезбеђење саобраћајне, економске, социјалне и других облика интеграције планског подручја и ширег окружења; заштита и унапређење животне средине, заштита природних и непокретних културних добара и заштита биодиверзитета. За подручје Просторног плана релевантне су и следеће одредбе РПП ШПРР управног округа:

- у погледу туристичке привреде као најзначајнија дестинација у домену планинског туризма издваја се Копаоник у оквиру Националног парка и његове заштитне зоне;
- Копаоник представља туристичку дестинацију са целогодишњом туристичком понудом;
- у погледу заштите природних вредности планира се повећање броја природних добара Републике Србије који ће бити номиновани за Рамсарска подручја, међу којима су и тресаве на Копаонику;
- просторна организација привреде/индустрије обухвата развојне зоне уз стартешке комуникацијске правце и центре различитог ранга; Копаоник се сврстава у VI ранг, као центар са специфичним производним и услужним развојним потенцијалом;
- на Копаонику постоји ловиште за које је донета Ловна основа по којој су у оквиру Националног парка предвиђени ловни резервати „Суво рудиште - Јарам” и „Равниште” на 11.219,53 ha; од ловне дивљачи, у Националном парку су као гајене врсте присутне: срна, дивља свиња, зец, пољска јаребица и јаребица камењарка; у будућности се планира реинтродукција нових врста, али су прихватљиве само

ишчезле аутохтоне врсте (медвед, европски јелен, рис, дивокоза, велики тетреб), а не и друге (муфлон, јелен лопатар) и то само ако се обезбеде станишни услови;

- просторно функционалним структурисањем туристичке привреде формирани су туристички кластери/зоне; у примарну туристичку дестинацију са комплентном целогодишњом понудом убраја се Копаоник уз градске и бањске туристичке центре, манастире, кружне туре и друго;
- за социо-економске, просторно-еколошке и културолошке прилике релевантни су следећи туристички производи: touring (кружна и линеарна туристичка путовања на мотивима градова, села, манастра и других културних добара, Националног парка Копаоник и других природних добара) и планински туризам на Копаонику;
- према диференцирању туристичког простор на целине (туристичке зоне и правце), које се разликују по природним карактеристикама, расположивим туристичким ресурсима, географско-саобраћајном положају и планираним садржајима, Копаоник се сврстава у планинску зону првог реда;
- јужни део Копаоника обухваћен заштитном зоном Националног парка, а административно припада општини Лепосавић, предмет је фокусиране заштите у планском периоду;
- приоритетна планска решења до 2015. године су: пројекат „Трансформација бањских места у модерне spa wellness центре”. Традиционална бањска места, у делу, или потпуно биће прилагођена модерним туристичким потребама; овакви јединствени комплекси имали би у свом саставу комбинацију здравственог, спортско-рекреативног и забавног садржаја; ово подразумева реализацију другог пројекта и нову детаљнију разраду, у складу са европским токовима, са циљем да се повећа број туриста, смањи просечна старост туриста и делимично промени циљна група туриста. Ово се односи и на дуго неразвијене бањске центре (на пример Јошаничка Бања) и на оне које активно раде, али на конвенционалан начин.

2.3. Стратегија развоја туризма Републике Србије

Стратегија развоја туризма Републике Србије („Сл. гласник РС”, број 91/06 - у даљем тексту Стратегија) садржи опис постојећег стања туризма Републике Србије и могућности његовог развоја. Стратегијом је дефинисано и подручје Копаоника, као планина из групе врло тражених регионалних центара зимског туризма и представља ресурс и основу за развој туризма. Кључни инвестициони пројекат је довршење и проширење/побољшање ове туристичке дестинације кроз осавремењивање скијашке инфраструктуре, изградњу туристичких места и места за одмор. Као приоритет даљег развоја ове туристичке дестинације, убраја се и комплетирање инфраструктуре и саобраћајно повезивање и интегрисање туристичке понуде са окружењем.

3. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА, НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА И ОСНОВНИХ ОГРАНИЧЕЊА

Национални парк Копаоник⁵ обухвата највише делове планине Копаоник, највеће планине централне Србије. Обухвата низ врхова виших од 1.600 m н.в., с највишим Панчићевим врхом (2.017 m). Копаоник се одликује високим степеном биолошког и предеоног диверзитета.

У категорији природних вредности на подручју Просторног плана (из 2009.) издвајају се:

⁵ Подручје Националног парка Копаоник, као просторна целина изворних и јединствених природних вредности, природних знаменитости и реткости, очуваних високопланинских предеоних целина и аутохтоних шумских екосистема, употпуњена вредностима културно-историјског наслеђа, представља добро од општег интереса и као такво стављено је под заштиту државе доношењем Закона о Националном парку Копаоник 1981. године („Службени гласник РС” 41/81).

- 13 локалитета под режимом I степена заштите, као највреднији и најочуванији делови природе Националног парка (природни резервати) као и више Појединачних споменика природе и непокретних културних добара, укупно око 1.459,05 ha.
- површине у II степену заштите (зоне предеоних целина, станишта природних реткости, остале природне вредности и непокретна културна добра), укупно око 3.941,46 ha;
- остале површине Националног парка у зони III степена заштите које се налазе ван утврђених основних површина у I и II степену заштите, укупно око 6.706,52 ha.

Укупна површина шума и шумског земљишта на подручју Националног парка износи око 9.700,49 ha, од чега необрасла површина обухвата око 2.367,18 ha. На подручју Просторног плана се налази 17.140 ha пољопривредног земљишта. Претежан део пољопривредних површина отпада на пашњаке (9.429 ha, тј. 55%), затим следе ливаде (4.932 ha, тј. 28,8%), док су интензивне културе заступљене на око 16 %.

Хидролошке особености подручја Копаоника представљају потенцијал, али и ограничење за заштиту и коришћење вода и водотока. Потенцијале чине знатне количине падавина, бројни извори, врела и разграната мрежа водотока, уз повољну морфометрију која омогућује регулисање отицаја вода с подручја. Ограничења су условљена дефицитом вода насталих наглим отицајем вода у моменту падања киша и у периоду пролећног топљења снега. Основне особености по хидролошким целинама су: (1) централна зона Националног парка, или Равни Копаоник, припада јединственом сливном подручју Самоковске реке, с петомесечним трајањем снега, те представља зону главне "акумулације" вода; (2) западна и јужна страна Копаоника представљају део сливног подручја Ибра на коме се површинске воде најмање задржавају, због брзих и кратких водотока, тако да ова зона има највише ограничења с аспекта коришћења вода; и (3) источна страна Копаоника припада сливном подручју Расине и Топлице с повољнијим условима за коришћење вода.

Подручје Националног парка „Копаоник“ са његовом заштитном зоном се скоро 35 година планира и уређује као заштићено подручје изузетних вредности и као планински туристички центар националног значаја, претежно за зимски, али све више и за целогодишњи туризам⁶. У складу са законском основом, остварене одредбе важећег Просторног плана НП Копаоник (из 2009.) представљају стечену обавезу за јавни и приватни сектор и за све кориснике простора, било да штите или развијају предметно подручје (како за ЈП Скијалишта Србије, које припрема и спроводи програм уређења и развоја јавног скијалишта Ски-центра „Копаоник“, тако и за ЈП Национални парк „Копаоник“ и Завод за заштиту природе Србије који, између осталог, припрема студије за проглашење заштићених подручја).

Важећим Просторним планом утврђен је укупни капацитет од око 12.400 лежаја на подручју НП Копаоник⁷ и око 30.000 у његовој заштитној зони. На подручју Националног парка реализован је локалитет Суво Рудиште и, делимично, Сребрнац и Јарам. Планирани смештајни капацитети реализовани су са око 70%, док су планирани инфраструктурни системи изграђени са око 35%. У заштитној зони реализовани су: локалитет Лисина (већим делом непланска изградња око 10.000 лежаја, без изграђених инфраструктурних система, сем електроенергетских), Брзеће (са око 2500 планираних лежаја и већим делом планираних инфраструктурних система), Циганска река и Гвоздац (са зачецима непланске изградње) и Јошаничка Бања (са започетим хотелом који је напуштен у фази завршних грађевинских радова и конзервиран). Одлике туристичке понуде су: разједињеност наступа на тржишту, низак степен искоришћености капацитета, орјентација понуде доминантно на

⁶ Развој туризма започео је 1965. године пре проглашења Националног парка Копаоник, али је и тада доминирао приступ заштите природне средине као основног туристичког ресурса.

⁷ Према Просторном плану (2009.) евентуална промена-повећање стационарних капацитета у туристичким комплексима на подручју Националног парка (на око 20.000 лежаја) одвијаће се у складу са прописима који регулишу заштиту Националног парка, као и у складу са актима Владе Републике Србије којима се регулише развој туризма на подручју Копаоника, односно кроз Програм спровођења и измене/допуне Просторног плана.

зимску скијашку сезону и недостатак презентације вредности подручја Националног парка као туристичке понуде.

Специфичности подручја Просторног плана од значаја за утврђивање стратешких опредељења су:

- 1) основне намене: очување, унапређење, заштита, културолошко коришћење и презентација посебних природних и културних вредности нивоа националног парка (IV категорија по европским стандардима), као и развој туристичког центра са скијалиштем (међународног и националног ранга); ове намене ће међусобно усклађивати супротстављене интересе и развојне циљеве, у контексту важећег законског и планског основа и његових предвиђених промена;
- 2) остале намене: извориште вода Србије - националног и регионалног ранга; зона (комплекс) специјалне намене - радарска база и полигон за обуку специјалних јединица Војске Србије; и рудно-експлатационо подручје - експлоатисано и напуштено, као и потенцијално;
- 3) претходне активности у вези с коришћењем и заштитом подручја: научно-истраживачке - дуже од 100 година; планерско-урбанистичке - дуже од 45 година; процес имплементације планова - остварен с прекидима, у трајању од око 40 година; процес непланске и неконтролисане изградње; и достизање највишег степена вредности грађевинског земљишта;
- 4) установљене надлежности основних субјеката управљања процесом заштите и развоја: ЈП Национални парк Копаоник; ЈП Скијалишта Србије; Војска Србије; службе скупштина општина Рашка, Брус и Лепосавић, надлежна министарства и др.
- 5) турско подручје - с изосеистама од 7-9⁰ MCS, и
- 6) погранично подручје.

Основни узроци досадашњих, претежно негативних тенденција у развоју и заштити подручја Просторног плана су:

- 1) конфликтни интереси главних субјеката коришћења, заштите и развоја подручја Националног парка Копаоник;
- 2) неодговарајућа расподела надлежности, овлашћења и одговорности за управљање процесом заштите и развоја; и
- 3) економска неразвијеност обухваћених општина и неповољан утицај ограниченим капацитетом природних ресурса, друштвених и културних компоненти као и ограничења режимима заштите природних вредности подручја Националног парка на социо-економски развој локалних заједница у заштитној зони.

4. ЦИЉЕВИ ИЗРАДЕ ПЛАНА

Основни циљ просторног развоја ће бити: заштита и презентација подручја Копаоника као изузетне природне вредности Србије, према европским и српским стандардима и нормама, уз одржив социо-економским развој који неће нарушити равнотежу природних система и елемената, и који ће омогућити квалитетнији живот и привређивање локалног становништва и стварање услова за одмор и рекреацију, у складу са капацитетима природе.

Посебни циљеви заштите и развоја ће бити:

1. Очување, унапређење и заштита природе, посебних природних вредности и непокретних културних добара НП Копаоник и њихово коришћење за научна истраживања, едукацију, презентацију јавности, рекреацију и друге активности у складу с еколошким потенцијалима подручја.
2. Интеграција функција заштите природног и културног наслеђа и функција развоја (пре свега туризма и других комплементарних привредних активности), у циљу одрживог развоја

подручја (усмеравањем дела оствареног прихода за спровођења програма заштите и презентације природних и културних вредности), уз укључивање и координацију свих релевантних субјеката и локалног становништва.

3. Обезбеђење услова за функционалну и просторну интеграцију Копаоника с окружењем.
4. Заустављање депопулације, демографски опоравак и заштита егзистенцијалних интереса локалног становништва омогућавањем њиховог квалитетнијег живота и привређивања, као и изградњом инфраструктуре и јавних сервиса, уз услов адекватне заштите и презентације природних вредности.
5. Едукација и информисање мештана, посетилаца и шире јавности о потенцијалима високопланинских подручја.
6. Успостављање институционалне одговорности и ефикасне организованости управљања заштитом и развојем, као и израда неопходне планске и техничке документације, програма развоја различитих привредних делатности, акционих програма и других планских докумената.
7. Прилагођавање савременим захтевима туристичке тражње кроз проширење капацитета смештајних капацитета и техничко осавремењавање скијашке инфраструктуре и изградња друге неопходне комуналне и саобраћајне инфраструктуре (ППОВ, гондола, хелидрома и др.).
8. Повезивање и интегрисање туристичке понуде Копаоника са понудом окружења.
9. Усклађивање изградње и функција комуналне и скијашке инфраструктуре са захтевима и стандардима заштите природе и животне средине, сагласно важећим законима, планским документима и позитивној пракси изградње алпских скијалишта у свету.
10. Обезбеђење планског основа за даљу разраду локација на којима је могуће проширење смештајних капацитета, изградња скијашке инфраструктуре, као и усклађивање, односно промена намене земљишта на локацијама на којима су већ изграђени објекти и инфраструктура.

5. ПЛАНИРАНА ПРЕТЕЖНА НАМЕНА ПОВРШИНА

Планирана намена површина и остала планска решења заштите и развоја подручја НП Копаоник засновани су на следећим основним принципима:

- 1) заштите и одрживог коришћења подручја Националног парка;
- 2) одрживог просторног, социјалног и економског развоја;
- 3) рационалног коришћења постојећих ресурса и инфраструктуре;
- 4) хоризонталне и вертикалне сарадње свих актера;
- 5) економско-тржишне оправданости и рентабилности;
- 6) промоције еколошког квалитета и просторно-еколошке усклађености;
- 7) енергетске ефикасности;
- 8) корпоративне, социјалне и еколошке одговорности и др.

Планским решењима Просторног плана регулисаће се следећа непосредна питања и проблеме заштите и развоја Националног парка Копаоник:

- дефинисање (прецизирање) површина у I, II и III степену заштите Националног парка, полазећи од решења Закона о националним парковима;
- усклађивање просторног развоја туристичког/ски-центра и скијалишта (посебно у погледу неопходних измена и допуна скијашке и друге туристичке инфраструктуре) са заштитом природних вредности Националног парка (посебно у зонама II степена заштите);
- план алпског скијалишта са жичарама и ски-стазама у складу са Програмом ЈП Скијалишта Србије;

- план саобраћајне (друмске и железничке) и техничке инфраструктуре;
- утврђивање оријентационих површина села, капацитета и оријентационих површина постојећих и планираних туристичких подцентара и насеља и њихове планске регулативе;
- утврђивање активности и површина шумарства и пољопривреде.

Посебне намене простора подручја Националног парка Копоник су:

- посебне природне и културне вредности нивоа националног парка (IV категорија по европским стандардима), за очување, унапређење, заштиту, културолошко коришћење и туристичку презентацију; и
- туристички/ски-центар (са оријентационим површинама подцентара, насеља и пунктова) и туристичка инфраструктура - сектори алпског скијалишта са жичарама и ски-стазама (по програму ЈП Скијалишта Србије и остале) и др.

Остале намене простора Националног парка Копаоник су: шуме и шумско земљиште; пољопривредно земљиште; извориште вода Србије - националног и регионалног ранга; зона (комплекс) специјалне намене - радарска база и полигон за обуку специјалних јединица Војске Србије; потенцијално рудно-експлатационо подручје; саобраћајна инфраструктура (друмска и железничка) и техничка инфраструктура.

Концептуални оквир планирања, коришћења, уређења и заштите планског подручја заснива се на предмету измена и допуна Просторног плана, односно на разматрању могућности усклађивања планских решења Просторног плана са документима просторног и урбанистичког планирања који су донети у међувремену за изградњу додатних смештајних капацитета, хелидрома, гондола и друге скијашке инфраструктуре у туристичком центру Копаоник, за потребе даљег развоја овог центра.

Концептуални оквир ових измена и допуна базиран је пре свега на обезбеђењу планског основа за даљу разраду локација на којима је могуће проширење смештајних капацитета, изградња гондола и развој друге скијашке инфраструктуре, као и разматрање могућности усклађивања, односно промена намене земљишта на локацијама на којима су већ изграђени објекти и инфраструктура. У стратешком делу Измене и допуне просторног плана приказаће се обухват комплекса специјалне намене „Копаоник”, неопходног за функционисање Војске Србије, уз обезбеђење планског основа за даљу разраду.

Измене и допуне Просторног плана ће допринети проширењу туристичке понуде Копаоника и значајном побољшању доступности овог туристичког центра националног и регионалног значаја.

Заштита природних вредности Националног парка. Предложена решења члана 10. Закона о националним парковима из 2015. године дају могућност да се планом управљања и прописима којима се уређује заштита природе утврде забране и ограничења радова и активности на подручју националног парка. У члану 11. је утврђено да мере, забране и ограничења радова и активности које садржи план управљања морају бити у сагласности са прописаним режимима заштите. Исто тако прописано је да План управљања и Просторни план не смеју бити у супротности. Проблем представљају решења Уредбе о режиму заштите (из 2012.) која нису у сагласности са режимима заштите утврђеним у Закону о заштити природе (из 2010.), већ далеко строжа, нарочито за режим заштите II степена, по угледу на праксу европских националних паркова (у Немачкој, Аустрији, Швајцарској и др.). Очекују се усклађивање ове уредбе са законом.

Полазећи од доступних података из Закона о националним парковима и друге расположиве документације предложене су корекције граница појединих зона заштите из ППППН НП „Копаоник” из 2009. године⁸. У зонирању режима заштите Националног

⁸ Са представницима ЈП Скијалишта Србије посебно је разматрано питање односа скијалишта према режимима заштите НП „Копаоник“. Констатовано је да комплетан развој скијалишта на Копаонику није могућ, ако се на ограниченим површинама најповољнијих терена за скијање утврђује строги режим заштите природних вредности.

парка Копаоник примењене су мере заштите I, II и III степена и границе НП „Копаоник“ предложених новим Законом о националним парковима, уз делимично кориговање граница режима заштите I и II степена ради усклађивања циљева/захтева заштите природних вредности и одрживог развоја туризма, посебно јавног скијалишта. Водећа одредница у овом зонирању била је да се максимално заштити предеона целина басена Самоковске реке, као фундаментална вредност НП „Копаоник“, и да се у функцији њене заштите преиспита планирана скијашка инфраструктура.

У односу на важећи ППППН НП „Копаоник“, предлог је да се задржавају границе свих зона са режимом заштите I степена. За све делове зона са режимом заштите II степена у којима је изграђена или се планира изградња скијашке инфраструктуре предлаже се следеће:

- Редуковање обухвата зона са режимом заштите II степена из важећег ППППН НП „Копаоник“ у: (а) предеоној целини Јарам-Брзећка река; и (б) предеоној целини Самоковска река, појас поред државног пута II реда Суво Рудиште-Јарам. Процењује се да би ови предлози могли да буду врло блиски предлозима корекција граница зона са режимом заштите II степена у графичком прилогу уз Закон о националним парковима.
- Прелазак из режима заштите II степена у режим заштите III степена за простор у оквиру локалитета Панчићев врх и предеоне целине Панчићев врх, на коме је развијена постојећа скијашка инфраструктура, и ограничен развој нове скијашке инфраструктуре - према приоритетима из Експертисе (за локалитет Панчићев врх) и дугорочна решења према ППППН НП Копаоник (за предеону целину Панчићев врх). Процењује се да се ови предлози значајније разликују од предлога садржаних у графичком прилогу уз Закон о националним парковима (због тога се предлаже разматрање и усаглашавање могућности за компензационо проширење зона са режимом заштите II степена на другим деловима подручја НП „Копаоник“ – између локалитета Суво Рудиште и Панчићев врх, у долини Дубоке, на локалитету Црвене баре, у зони Марковог камена (назначено на Графичком прилогу Посебна намена простора).

План алпског скијалишта постављен је на основу важећег ППППН НП „Копаоник“⁹, уз корекције на основу Програма ЈП Скијалишта Србије и у међувремену изграђене скијашке инфраструктуре (према експертиси Анализа могућности развоја скијашке инфраструктуре у ски-центру Копаоник из 2015.).

На основу Програма ЈП Скијалишта Србије, планирана је изградња следећих приоритетних жичара и ски-стаза:

- нове шестоседне жичаре – „Марине воде“ (КО Копаоник, СО Рашка) и „Струга“ (КО Брзеће, СО Брус);
- нови ски лифтови – „Машинац“ и „Пајино пресло“ (КО Копаоник, СО Рашка);
- кабинске жичаре – „Брзеће, Бела Река“ (КО Брзеће, СО Брус и КО Копаоник, СО Рашка) и „Треска, Лисина“ (КО Копаоник, СО Рашка);
- ски стазе уз планиране жичаре „Марине воде“, „Брзеће“, „Треска“ и „Струга“;
- ски-стазе уз постојеће жичаре „Гвоздац“, „Крчмар“, „Панчић 4Б“, „Караман 10Е“, „Дубока 2 – 20Ц“, „Дубока 1“ – „6Ц“, „6Б“, „6Д“, „1Ц“ и „20Д“;
- реконструкција станица постојећих и планираних жичара у погледу вишенаменског функционисања, тј. формирања пратећих садржаја намењених за угоститељско-туристичке и услужне објекте.

Туристички/ски-центар Копаоник Према важећем ППППН НП „Копаоник“, на подручју Националног парка предвиђено је 12.400 туристичких лежаја, а у његовој заштитној зони

⁹ На подручју Националног парка и његове заштитне зоне предвиђено је десет сектора алпских скијалишта са максималним капацитетом планираних жичара од око 78.000 успона на час, за око 48.000 једновременних скијаша и са максималним капацитетом алпских ски-стаза од око 46.000 једновременних скијаша, од тога за 40.000 планираних једновременних скијаша и 6.000 као резервни капацитет. Сектори скијалишта су: I (југ), II (југозапад), III (југоисток), IV (исток, Дубока), V (исток, Бела Река), VI (исток, Велика Гобела), VII (запад), VIII (северозапад), IX (север) и X (североисток).

око 30.000, али је остављена могућност за евентално повећање броја лежаја у Националном парку на укупно до 20.000, у складу са прописима који регулишу заштиту НП, као и у складу са актима Владе Републике Србије којима се регулише развој туризма на подручју Копаоника, односно кроз програм спровођења и измене/допуне Просторног плана Националног парка. Битан предуслов за било какво повећање смештајних капацитета туристичког/ски-центра Копаоник је у изградњи саобраћајне, техничке и туристичке инфраструктуре сразмерно броју корисника, што је значајан предуслов и за заштиту природе Националног парка. Просторни развој туристичког/ски-центра Копаоник на подручју НП оствариваће се у формираном главном подцентру Суво Рудиште, започетим подцентрима Јарам и Сребрнац, планираном подцентру Рендара, и планираном туристичком пункту Запланина. У оквиру заштитне зоне планиран је развој секундарних туристичких центара Јошаничка Бања, Брзеће, Лисина (са окружењем) и Бело Брдо, као и један број сеоских туристичких насеља (посебно у Кривој Реци, Црној Глави и Ђорђевићима, са улазима у дугорочно планирано скијалиште уз ова села).

6. ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ ПЛАНИРАЊА У ПОГЛЕДУ УНАПРЕЂЕЊА НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

Спровођењем Измена и допуна Просторног плана очекују се следећи општи ефекти заштите и развоја овог простора:

- промоција природних ресурса и природних вредности као основних развојних потенцијала Копаоника; утврђивање зона са диференцираним режимима заштите и одрживог коришћења природног и културног наслеђа као упоришта заштите НП; усклађивање туристичких и комплементарних активности са природним потенцијалима и ограничењима, капацитетом простора, режимима заштите и локационим критеријумима, као упоришта одрживог развоја Копаоника;
- омогућавање боље презентације и коришћење предела и посебних природних и културних вредности у едукацији и култури;
- омогућавање одрживог развоја енвајеронментално прихватљивих, традиционалних делатности (пољопривреде, на бази производње органске хране, шумарства и др), и енвајеронментално прихватљивих нових активности, у првом реду целогодишњег туризма;
- усмеравање туристичког развоја већим делом ка висококомерцијалним садржајима на погодним локацијама у директном контакту са скијалиштем и са могућношћу рационалног инфраструктурног опремања, као и ка насељима у нижим зонама планине која ће бити добро повезана са висинском зоном вертикалним и другим системима транспорта;
- планско усмеравање концепта изградње туристичких подцентара и скијалишта у складу са актуелним одлукама међународних финансијских институција о кредитирању центара са скијалиштима само изнад 1500 m н.в;
- унапређење конкурентности планинског подручја вредновањем квалитета природних ресурса, вредности и положаја, омогућавањем побољшања саобраћајне доступности и повезаности са окружењем и развоја и умрежавања одговарајућих инфраструктурних система и јавних сервиса;
- креирање услова за задржавање становништва и подстицање насељавања, пре свега развојем туризма и комплементарних активности на селу, развојем јавних сервиса и комуналним опремањем и санацијом туристичких центара и других насеља са значајним функцијама;
- омогућавање функционалног повезивања и интеграције долињске и брдско-планинске привреде и кооперације планинског становништва и урбаних центара; предлагање услова компензације локалној заједници на име еколошких ограничења заштите и подршке туристичких услуга које користе становници урбаних подручја; подстицање континуираног очувања и развоја културног идентитета локалног становништва, који омогућавају креативан однос према заштити и развоју планине и уређењу простора;
- планско очување и заштита водних ресурса, пољопривредног и шумског земљишта и коришћење обновљивих извора енергије; промовисање мултифункционалног коришћења

земљишта које омогућава вишеструке ефекте и користи: пашњаци ↔ скијашке стазе; миниакумулације ↔ водоснабдевање, енергија, против-поплавне уставе, рекреација, против-пожарна заштита, вештачки снег; шуме ↔ енергија, едукација, рекреација; пољопривреда и туризам ↔ додатни извори прихода, пласман пољопривредних производа; и др;

- примена искустава земаља са вишим степеном развоја планинских подручја у одржању, организацији и уређењу планинских села и туристичких насеља, са могућностима прилагођавања специфичним условима развоја у Србији;
- упућивање на примену различитих мера и политика из домена економије, туризма, руралног развоја, уређења простора, заштите животне средине, саобраћаја, образовања, здравства и др;
- унапређење управљања развојем, заштитом и уређењем планског подручја од националног значаја, упућивањем на посебне програме развоја, мултисекторску координацију функција и међусобне сарадње свих надлежних субјеката развоја и одговарајуће институционално-организационе аранжмане (на нивоима Националног парка, туристичке дестинације, локалне заједнице и државне управе);
- примена конвенција, стандарда и норми заштите и развоја високопланинских подручја;
- валоризација и укључивање одредби секторских развојних докумената релевантних за планско подручје, уз равноправан третман просторно-еколошког, економског, социјалног и културног аспекта;
- утврђивање стратешких приоритета, технолошког редоследа, етапа и фаза заштите вредности Националног парка и просторног развоја туризма и комплементарних активности;
- омогућавање информисања и успостављања партнерства између свих учесника/актера у процесу заштите и развоја, као и мониторинг система природних вредности и животне средине, изградње и уређења грађевинског земљишта;

Непосредни очекивани ефекти планирања у погледу унапређења начина коришћења простора су:

- компромисно регулисање главног конфликта између захтева заштите Националног парка и одрживог развоја планинског туризма;
- утврђивање стварних природних вредности у режимима I и II степена заштите и њихова прописана заштита и презентација; либерализација коришћења или искључивање прописане заштите на теренима најпогоднијим за алпско скијалиште;
- утврђивање најпогоднијих терена за алпско скијалиште као најзначајнији ресурс туристичке понуде у простору, уз селективно искључивање скијашких терена са изузетним природним вредностима;
- ограничавање грађевинског земљишта туристичког/ски центра у Националном парку до мере коју одређује компромис између еколошке прихватљивости односа према природи и економске одрживости туризма.

Графички прилог: Посебна намена простора

Институт за архитектуру и урбанизам Србије

Директор

др Саша Милијић

